

спроможність проводити певну судову експертизу залежно від її складності.

Ученими Борнмутського Університету (Англія) у 2021 році проведено дослідження можливостей використання штучного інтелекту в криміналістиці, а саме у трасологічній експертизі, за результатами якої нейромережа мала визначити модель та марку взуття по відтиску підшви. Штучний інтелект впорався із завданням краще, ніж звичайний користувач, але гірше, ніж професійний експерт. При ідентифікації складових протектору підшви нейромережа не враховувала ступінь її зносу, що піддавало сумніву віднесення взуття за завданими складовими до певної моделі [5].

Науковий потенціал сучасних виробників нейромереж має різний рівень, здебільшого вони зараз у стані розробки та удосконалення, тобто ще «сирі».

Певна нейромережа здатна проводити експертизу за визначеною експертною методикою, до того ж у процесі аналізу наявного матеріалу (зразків) на основі напрацьованих математичних алгоритмів, відкидаючи фундаментальні засади усталених методів експертної науки. Нейромережа здатна ідентифікувати обличчя людини за закладеними фотографіями, але обробка відбувається без урахування ознак зовнішності людини, таких як шрам, родимка тощо [2].

Штучний інтелект має переконливі перспективи інтеграції в судову експертизу, як і в будь-якій апробованій ним галузі, актуальній для людини, за умов удосконалення процесу пошуку

результату, який буде мати певний, завжди однаковий та достовірний висновок.

Перелік джерел посилання

1. Ароцкер Л. Е. Организационные и процессуальные вопросы использования электронно-вычислительных машин в экспертной практике. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1969. Вып. 6. С. 182—183.
2. Попов В. Л. Проблемы и перспективы использования нейросетевых технологий при производстве судебных экспертиз в транспортной сфере. *Транспортное право и безопасность*. 2020. Вып. 3 (35). С. 65—75.
3. Томачинський С. М., Ковальова Н. М., Адлер О. Г. Штучний інтелект як винахідник: стан, проблеми, перспективи розвитку. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2021. Вип. 5(17). С. 103—110. DOI: 10.32689/2617-9660-2021-5(17)-103-110 (дата звернення: 14.03.2023).
4. Юхно О. О. Генезис і проблемні питання використання новітніх технологій та штучного інтелекту в криміналістиці, експертній діяльності й досудовому розслідуванні. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3 (25). С. 40—59. DOI: 10.32353/khrife.3.2021.04 (дата звернення: 14.03.2023).
5. Bennett M. R., Budka M. We trained AI to recognise footprints, but it won't replace forensic experts yet. 18 August 2021. URL: <https://uk.news.yahoo.com/trained-ai-recognise-footprints-wont-182648053.html> (дата звернення: 14.03.2023).

Проблеми використання спеціальних знань під час досудового розслідування кримінальних проваджень в умовах війни (на прикладі Донецької області)

Олексій Одерій,

д-р юрид. наук, професор, Донецький державний університет внутрішніх справ,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6999-4387>

Розглянуто питання, які виникають під час досудового розслідування кримінального провадження правоохоронцями Донецької області, пов'язані з проведенням судових експертиз. Наголошено на необхідності координації та взаємодії з правоохоронними органами інших регіонів України.

Ключові слова: кримінальні правопорушення; досудове слідство; судово-медичні експертизи.

Issues of using specific expertise during the pre-trial investigation of criminal proceedings in war conditions (on the example of Donetsk region)

Oleksii Oderii

The issues that arise during the pre-trial investigation of criminal proceedings by law enforcement officers of the Donetsk region, related to the conduct of forensic examinations, are considered. The need for coordination and cooperation with law enforcement agencies of other Ukraine's regions is emphasized.

Keywords: criminal offenses; pre-trial investigation; forensic examinations.

У кримінальних провадженнях досить часто виникають питання, які для свого вирішення потребують спеціальних знань. Практика свідчить, що у кожному випадку необхідною є проведення судової експертизи, яка є актуальним (а іноді й обов'язковим) засобом отримання доказів як стороною обвинувачення, так і стороною захисту.

Відповідно до редакції ст. 243 Кримінального процесуального кодексу України (далі — *КПК України*), яка була чинною до 2019 р., експерта залучали за наявності підстав для проведення експертизи за дорученням слідчого судді чи суду, наданим за клопотанням сторони кримінального провадження. Однак швидко виявилися негативні наслідки такого рішення. З одного боку, слідчі та слідчі судді були перевантажені такими клопотаннями сторін, які нерідко стосувалися проведення одних і тих самих експертиз, але з різними запитаннями до експертів, а з іншого — деякі положення в цій процедурі суперечили іншим приписам щодо проведення експертиз. Тому зазначені новели кримінального процесуального законодавства не визнавали в науковому юридичному та експертному середовищі адекватними, обґрунтованими і виправданими, відзначаючи, що закладена законодавцем парадигма «санкціонування» слідчим суддею проведення судової експертизи є суперечливою, оскільки існує інститут обов'язкового призначення експертиз під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 242 КПК України). Так, у більшості проваджень щодо кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи призначення експертизи є обов'язковим і не залежать від бажання слідчого, прокурора чи судді (визначення причини смерті, тяжкості та характеру тілесних ушкоджень, психічного стану підозрюваного, віку особи, розміру матеріальних заподіяних збитків). Окрім того, постало питання про терміни проведення експертиз, що вочевидь виходили за межі, визначені законодавством [1, с. 220—221]. Стан справ із проведення експертиз під час досудового розслідування швидко зайшов у глухий кут, тому 2019 р. законодавець був змушений змінити порядок проведення експертиз (ст. 242, 243 КПК України [2]), формально наділивши сторони кримінального провадження рівними правами у цьому питанні.

Від 24 лютого 2022 р. Україна опинилася в стані війни, наслідки якої безпосередньо впливають й на організації процесу досудового розслідування правопорушень. Розслідування

масштабних воєнних злочинів передбачає дослідження безлічі подій і проведення численних судових експертиз (судово-медичних, судово-балістичних, вибухотехнічних, екологічних та ін.). При цьому, як доречно зазначає Г. К. Авдєєва, ще до війни слідчі іноді не могли отримати висновки судових експертиз впродовж двох років через велике навантаження експертів державних установ, а в умовах війни, коли багато з-поміж них набули статусу біженців або внутрішньо переміщених осіб, пішли до армії або територіальної оборони, зайнялися волонтерською діяльністю або виїхали за межі свого населеного пункту і не мають можливості виконувати свої професійні обов'язки, отримати висновок експерта стало ще складнішим [3, с. 567]. Ба більше, навіть самі експертні установи переїхали до інших місць (наприклад, так відбулося з установами Донецької області). Тому правоохоронні органи Донеччини гостро відчували проблеми, пов'язані з використанням спеціальних знань під час досудового розслідування, найважливішими серед них є такі.

1. Унаслідок проведення бойових дій на території області фактично призупинили свою діяльність відділення судово-медичних експертиз (далі — *СМЕ*), через що значно ускладнився процес призначення та проведення СМЕ для визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, причини смерті, тощо. Практики виходили з такої ситуації у такий спосіб: для огляду трупа з ознаками насильницької смерті або підозрою на таку (так звані кримінальні трупи) за можливості (якщо це не загрожує життю та здоров'ю особи) залучали лікарів, після чого труп спрямовували до одного з відділень СМЕ Дніпропетровської області, де слідчий (за участю судово-медичного експерта) додатково докладно оглядав труп та проводив СМЕ. Під час розтину у трупа відбирали всі необхідні зразки для проведення подальших експертних досліджень (цитологічних, імунологічних, молекулярно-генетичних), які призначали до Дніпропетровського обласного відділення СМЕ та НДЕКЦ МВС України.
2. Не менш проблемним питанням став процес отримання довідок про причини смерті осіб, померлих унаслідок нещасних випадків, природних чинників, а також від обстрілів. Головним чином це було пов'язано з тим, що певні лікарі вкрай обережно ставилися до питання видачі таких довідок, інколи їх дії можна було

розцінювати як невиконання лікарями Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України [4].

3. Значно ускладнився процес призначення та проведення судово-хімічних експертиз, оскільки експертні установи Донеччини переміщено до інших областей, а, наприклад, у м. Дніпро й без потреб правоохоронців Донецької області велике навантаження, що призводило до тривалого проведення експертиз.
4. Відсутність на території Донецької області експертів та обладнання для проведення ДНК-експертиз викликає необхідність спрямовувати призначені молекулярно-генетичні експертизи до інших областей (Запорізької, Харківської тощо). І хоча найближчою установою для проведення таких експертиз є Дніпропетровське бюро СМЕ, однак проведення таких досліджень у цій установі для потреб Донецької області не мало фінансової підтримки.

Наведений перелік проблем не є вичерпним, проте на момент підготовки тез основну частину їх певної мірою вирішено, що стало можливим за рахунок тісної взаємодії керівництва правоохоронних органів Донеччини та Донецької обласної військово-цивільної адміністрації з Центральними органами влади України.

Перелік джерел посилання

1. Макаренко Є. І., Здор В. М. Проблеми призначення судової експертизи у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. № 3. 2019. С. 218—222.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих положень кримінального процесуального 243 законодавства : Закон України від 04.10.2019 р. № 187-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/> (дата звернення: 09.03.2023).
3. Авдєєва Г. К. Проблеми використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 17.06.2022). Одеса, 2022. Т. 2. С. 566—569.
4. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України : наказ МВС, МОЗ, Офісу Генерального прокурора від 09.03.2022 р. № 177/450/46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#n7> (дата звернення: 09.03.2023).

Об'єкти дослідження експертиз із визначення заборгованості за кредитними зобов'язаннями військовослужбовців

Ірина Окуневич,

Дніпропетровський НДІСЕ, м. Дніпро, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7250-9477>,
e-mail: Okunevych.Iryna@gmail.com

На основі аналізу положень чинного законодавства сформовано перелік документів, які є об'єктами дослідження під час проведення судово-економічних експертиз щодо визначення заборгованості за кредитними зобов'язаннями військовослужбовців, призваним на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період.

Ключові слова: військовослужбовець; особливий період; пільги; об'єкт дослідження судово-економічної експертизи.

Research objects during conduct of forensic examinations concerning determination of debts on military service members' credit obligations

Iryna Okunevych

In this paper, based on the analysis of provisions of current legislation, a list of documents that are research objects during conduct of forensic economic examinations concerning determination of debt on credit obligations of military service members called up for military service during mobilization, special period, has been developed.

Keywords: military service member; special period; benefits; object of forensic economic research.